

ПОНЯТТЯ ТА СПОСОБИ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

В.В. Александренко
здобувач кафедри
кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»

*Я настільки переконаний у тісному зв'язку
між моральністю людини і гуманним ставленням до тварин,
що завжди буду вклонятися перед законодавством,
яке першим створить систему законів,
що захищають тварин від дурного
і жорстокого поводження.*

Бенджамін Раш

Постановка проблеми. Незважаючи на актуальність дослідження і розробки проблемних питань ефективної протидії жорстокому поводженню з тваринами, до теперішнього часу увагу вітчизняних і зарубіжних науковців займають переважно питання кримінальної відповідальності за такі дії.

Проте, наявність у кримінальному законі відповідної норми хоча і є важливим етапом у системі засобів протидії жорстокому поводженню з тваринами, однак, реалізація відповідальності за вказані дії можлива лише через застосування криміналістичних засобів і методів у порядку, передбаченому кримінально-процесуальним законодавством. Лише задекларована заборона на вчинення таких дій не вирішує проблеми в цілому. Прикладом цьому слугують численні випадки жорстокого поводження з тваринами, що сталися протягом останніх років, зокрема, у період підготовки до Євро-2012, коли в Києві, інших містах країни були зафіксовані численні випадки знищення тварин, що викликало негативну реакцію світової громадськості і звернення відомих у світі і небайдужих людей до уряду і особисто до Президента України.

Наразі бракує літератури криміналістичного плану (статей, посібників, методичних рекомендацій з питань розслідування і попередження жорстокого поводження з тваринами), хоча в цьому існує потреба у працівників правоохоронних органів, насамперед досудового розслідування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Незважаючи на актуальність вказаної проблеми, протягом останнього десятиліття в Україні не

з'явилося жодної публікації, посібника, не кажучи вже про монографії та дисертації з криміналістичних аспектів розглядуваної проблематики. Як і раніше, українські дослідники в своїх дисертаціях, монографіях, статтях торкалися хоча і важливих, проте, все ж однопланових питань, пов'язаних із кримінальною відповідальністю за вказані злочинні дії (І.А. Головка, В.О. Морозова, А.В. Ландіна, Л.С. Кучанська, В.В. Кузнецов, С.П. Репецький та ін.) Серед зарубіжних науковців, зокрема, з країн СНД, можна також назвати не багатьох, які розглядали окремі криміналістичні аспекти вказаної категорії злочинів (Г.П. Волкова, С.І. Данілова, В.М. Кітаєва) [1-4].

Мета статті полягає у розгляді способів жорстокого поводження з тваринами, з кожним з яких пов'язана слідова картина злочину, задля їх повного збирання і підвищення ефективності розслідування вказаних злочинів.

Основні результати дослідження. Чинний Кримінальний кодекс України (ст.299) не містить визначення поняття «жорстоке поводження з тваринами». У ст. 1 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» зазначено, що таким поводженням вважається знущання над тваринами, вчинене із застосуванням жорстоких методів або з хуліганських мотивів, а також нацькування тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів [5].

У правничій літературі можна знайти різні визначення вказаного поняття, сутність яких у кримінально-правовому значенні можна звести до одного: як «об'єктивно не вимушене спричинення тваринам болю, фізичних страждань, вчинене з хуліганських чи корисливих спонукань, або із застосуванням садистських методів чи в присутності малолітніх і потягло їх загибель, знівечення» [6, с.76-78].

Отже, жорстоке поводження з тваринами має наступні форми прояву: 1) знущання із застосуванням жорстоких методів; 2) знущання з хуліганських мотивів; 3) нацькування тварин з хуліганських мотивів; 4) нацькування тварин з корисливих мотивів. Проте, на слушні запитання практиків (слідчі, прокурори, адвокати, судді) – що слід розуміти під зазначеними категоріями, законодавець не дає відповіді. Вказаний закон не містить ані визначення наведених у статті першій понять, ані приблизного переліку тих діянь, які б можна було до них віднести. Відповідь міститься у тлумачних словниках, в яких слово «знущання» в українській і російській мовах застосовується у двох значеннях: 1) як *заподіяння мук чи страждання кому-небудь*; 2) як *зле та образливе висміювання кого-небудь (що-небудь), глузування з когось (чогось), образливий вчинок відносно когось* [4, с.96].

Виходячи із зазначеного, під знущанням над твариною, вчиненим із застосуванням жорстоких методів, слід розуміти *заподіяння тварині особливо сильних чи надзвичайно тривалих страждань* (спалювання тварини живцем, обливання її кислотою чи лугом, застосування до неї отрути, моріння голодом чи спрагою протягом тривалого часу тощо) *або в такий спосіб, який свідчить про відсутність будь-якого жалю до тварини* (наприклад, особа неодноразово проколює шкіру тварини невеличкою голкою, з усмішкою спостерігаючи за тим, як тварина мучиться, хизуючись цим перед іншими особами тощо) [4,

с.97]. Гадаємо, що зміст поняття «нацькування» не потребує таких роз'яснень і наведення прикладів.

За своїм характером прояви жорстокості відносно тварин поділяються на дві групи: 1) *активна* жорстокість – це умисні дії, що полягають у намірі завдати тварині шкоду, яка викликає біль і страждання; 2) *пасивна* жорстокість (або бездіяльність) – шкода, що завдається шляхом навмисного нехтування своїми обов'язками по догляду за тваринами і викликає тривалі страждання тварини.

До *першої* групи належать способи, що носять характер мордування або катування, полягають у безжальному поводженні, тривалому впливі на тварину з метою отримання хворобливого самозадоволення від спостереження за її стражданнями. Ними можуть бути: нанесення тварині ударів, заподіяння фізичних ушкоджень, каліцтво (травматична ампутація частин тіла в різний спосіб), розчленування, розтин живої тварини, підпалювання шкіри, кінцівок, спалювання живцем, скидання з висоти, утоплення, закапування; всі інші способи, що підпадають під прояви садизму («жорстоких методів» – за змістом ч.1 ст.299 Кримінального кодексу). Вивчення судової практики показало, що у 25 % випадків жорстоке поводження з тваринами було вчинено із застосуванням садистських методів [6, с.89]. Проте, оцінюючи наведені цифри, можна припустити, що до них потрапили лише випадки, які пройшли стадію судового розгляду з винесенням відповідного рішення. Насправді, ця цифра може бути набагато більшою, враховуючи конструкцію складу даного злочину.

Слід мати на увазі, що зазвичай сліди, що виявляють на місці події за фактом жорстокого поводження з тваринами, свідчать про активну жорстокість. Ознаками *пасивної* жорстокості можуть бути:

- носіння тугих нашійників, що спричиняють тварині незручності, з часом викликають біль і спричиняють фізичні ушкодження;
- довгі кігті;
- хронічні інфекції ротової порожнини, очей;
- необроблені і відкриті рани, сліди від переломів кісток, що свідчить про ненадання ветеринарної допомоги;
- часткова чи повна відсутність волосяного покриву, гнійники, рани шкіри;
- схуднення і знесилення тварини, та ін. [7]. За окремими з наведених ознак не слід робити остаточних висновків щодо характеру поводження з тваринами. Проте, наявність декількох ознак вже може переконливо свідчити, що з твариною поводитися неналежним чином.

Способами пасивної жорстокості у формі бездіяльності можуть бути: позбавлення тварини їжі, води, допомоги, у т.ч. ветеринарної, утримання тварини у непридатних приміщеннях, що не враховують характер місцевості, погодні умови (залишення на вулиці, під дощем, снігом, на морозі чи у спеку).

Слід уважно зважати на ознаки, а потім шукати їм підтвердження у вигляді слідів відповідного поводження. Наприклад, кульгавість при огляді лікарем ветеринарної медицини може свідчити про ненадання тварині своєчасної і кваліфікованої медичної допомоги; забруднені миски із залишками їжі

можуть свідчити про систематичну неякісну годівлю тварини, що є доказом жорстокого поводження з нею. Тобто, зазвичай достатньо ознак і слідів, які вказують на неналежне, тим більше жорстоке поводження з тваринами. Лише треба зрозуміти, про що вони свідчать і відповідно оцінити їх значення. Після цього можна буде вибрати відповідні методи, засоби, прийоми їх збирання, фіксації, вилучення та дослідження з метою отримання доказової інформації.

Говорячи про види жорстокого поводження слід зазначити, що завдання страждань тварини навмисною бездіяльністю (пасивна жорстокість) є таким же злочином, як і пряма дія (активна жорстокість).

Висновки. Нами було здійснено спробу щодо розгляду способів жорстокого поводження з тваринами, які найчастіше зустрічаються у практиці розслідування. Розглянути всі існуючі злочинні дії відносно тварин у рамках однієї публікації видається неможливим, оскільки вони залежать від багатьох чинників об'єктивного і суб'єктивного (найчастіше) характеру: місця, часу, оточуючої обстановки; характерологічних і психічних особливостей суб'єктів злочину (рівень освіти, обізнаність про способи знущання, тортури, схильність до надмірної жорстокості, нездорові фантазії), їх оснащеності зброєю, іншими предметами і засобами, сучасного рівня розвитку і різноманіття технічних, хімічних, біологічних, інших засобів, які можна використати при вчиненні вказаних дій. За результатами аналізу вітчизняної і зарубіжної слідчої та судової практики, розгляд інших способів стане темою наших подальших публікацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Головка І. А.* Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / Головка Ірина Анатоліївна. – К., 2010. – 256 с.; *Копилян В. А.* Кримінальна караність за жорстоке поводження з тваринами / В. А. Копилян // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 3. – С. 245–252; *Ландіна А. В.* Кримінально-правова охорона моральності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / Ландіна Анна Валентинівна. – К., 2005. – 227 с.; *Кучанська Л. С.* Поняття та система злочинів проти моральності у кримінальному праві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / Кучанська Лариса Степанівна. – Одеса, 2007. – 212 с.; *Кузнецов В. В.* Злочини проти громадського порядку та моральності: [практичний посібник] / В. В. Кузнецов. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2007. – 160 с.; *Репецький С. П.* Суспільна моральність як об'єкт кримінально-правової охорони: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / Репецький Сергій Петрович. – К., 2010. – 20 с.
2. *Морозова В. О.* Адміністративна відповідальність за правопорушення проти громадської моралі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право / Морозова Вікторія Олексіївна. – Ірпінь, 2003. – 202 с.
3. *Волкова Г. П.* К вопросу о следах жестокого обращения с животными // Криминалистика – прошлое, настоящее, будущее: достижения и перспективы разви-

тия: материалы Международной научно-практической конференции, приуроченной к 60-летию образования службы криминалистики (Москва, 16 октября 2014 года). – М. : Академия Следственного комитета Российской Федерации, 2014. – С. 305-309; Данилова С.И. Жестокое обращение с животными: особенности квалификации и производства неотложных следственных действий // Проблемы предварительного следствия и дознания: Сб. науч. тр. № 225. – М. : ВНИИ МВД РФ, 2008. – С. 87-99.

4. Кримінальна та адміністративна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами: [монограф.] / Д.О. Калмиков, А.О. Данилевський; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. – 616 с.

5. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02.2006 № 3447-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 27. – Ст. 230.

6. Китаева В.Н. Животные и преступления: уголовно-правовое и криминалистическое исследование / В.Н. Китаева. – Иркутск : Изд-во БГУЭП, 2010. – 284 с.

7. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: // <http://www.sobakadruk.ru/stati/aktivnaja-i-passivnaja-zhestokost.html>

Александренко В.В. Поняття та способи жорстокого поводження з тваринами

У статті розглянуто поняття, класифікація та способи жорстокого поводження з тваринами.

Ключові слова: злочин, жорстоке поводження з тваринами, активна жорстокість, пасивна жорстокість, знущання над тваринами.

Александренко В.В. Понятие и способы жестокого обращения с животными

В статье рассмотрено понятие, классификация и способы жестокого обращения с животными.

Ключевые слова: преступление, жестокое обращение с животными, активная жестокость, пассивная жестокость, издевательство над животными.

Aleksandrenko V. V. The concept and methods of cruelty to animals

The article deals with the concept, classification and methods of cruelty to animals.

Key words: crime, cruelty to animals, active cruelty, passive cruelty, to mock at animals.

Стаття надійшла до редакції 26.05.2015.